

**ВІСНИК НАУКИ ТА
ОСВІТИ**
ISSN 2786-6165 (ONLINE)

№ 10(40) 2025

Видавнича група «Наукові перспективи»

Християнська академія педагогічних наук України

«Вісник науки та освіти»

***(Серія «Філологія», Серія «Педагогіка», Серія «Соціологія»,
Серія «Культура і мистецтво», Серія «Історія та археологія»)***

Випуск № 10(40) 2025

Київ – 2025

- Strochenko L.V., Tomchakovska Yu.O., Yeryomenko S.V., Shvelidze L.D.** 140
SPECIFICS OF TRANSLATING POLICE REPORTS AND WITNESS STATEMENTS
- Styrnik N.S.** 151
ENGLISH FOR DEVELOPING ANALYTICAL THINKING AMONG PHILOSOPHY STUDENTS
- Tomenchuk M.V., Holovko Ya.R.** 165
METAPHOR AS A MEANS OF CONVEYING EMOTIONS IN THE LYRICS OF POPULAR MUSIC
- Vrabel T.T.** 178
APPLYING MODERN METHODS OF TEACHING ENGLISH BUSINESS CORRESPONDENCE
- Zapotichna M.I., Nagachevska O.O.** 195
LINGUISTIC AND AUTHORIAL PATTERNS IN THE REPRESENTATION OF LANDSCAPE AND ARTISTIC SPACE IN DYMPHNA CUSACK'S NOVELS
- Абсалямова Я.В., Горовенко О.А., Пікалова А.О.** 209
ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМОДАЛЬНИХ РЕСУРСІВ У НАВЧАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ
- Агаркова О., Бондаренко О.** 227
ІСТОРИКО-РЕЛІГІЙНІ НАРАТИВИ У СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ПРОПАГАНДІ
- Бабій І.М., Свистун Н.О., Заваринська І.Ф.** 243
ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ТА НОВІТНІХ ОРІЄНТИРІВ
- Бєлєхова Л.І., Шаповал О.С.** 256
НЕПРИРОДНИЙ НАРАТИВ У РОМАНІ КАДЗУО ІШІґУРО «КЛАРА І СОНЦЕ» У КОГНІТИВНО-НАРАТОЛОГІЧНІЙ ПЕРСПЕКТИВІ

УДК 378.147.811.161.2'237

[https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10\(40\)-243-255](https://doi.org/10.52058/2786-6165-2025-10(40)-243-255)

Бабій Ірина Михайлівна кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0002-1568-7920>

Свистун Ніна Олександрівна кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0003-0398-8803>

Заваринська Ірина Федорівна кандидат філологічних наук, доцент, Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, м. Тернопіль, <https://orcid.org/0000-0002-1343-3505>

ВИВЧЕННЯ СИНТАКСИСУ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ В КОНТЕКСТІ СУЧАСНИХ ПІДХОДІВ ТА НОВІТНІХ ОРІЄНТИРІВ

Анотація. У статті розглядаються особливості вивчення синтаксису української мови у вищій школі в контексті сучасних освітніх орієнтирів, що зумовлені реформуванням системи освіти, впровадженням компетентнісного підходу та необхідністю інтеграції національних і європейських стандартів навчання. Акцент робиться на ролі синтаксису як фундаментального розділу мовознавства, знання якого забезпечує формування професійної мовнокомунікативної компетентності майбутніх фахівців. У статті окреслено ключові тенденції викладання синтаксису: поєднання традиційної наукової бази з новітніми педагогічними технологіями, використання інтерактивних методів навчання, розвиток критичного мислення та уміння застосовувати синтаксичні знання у практичній діяльності. Особлива увага приділена питанням міждисциплінарної інтеграції, цифровізації навчального процесу, створенню електронних освітніх ресурсів, що підвищують ефективність засвоєння матеріалу. Вивчення синтаксису у вищій школі не повинно обмежуватися лише теоретичними аспектами, а має сприяти формуванню вмінь аналізувати мовні явища, будувати різні типи висловлювань, розбору речень, удосконалювати навички академічного письма та публічної комунікації. Оновлення методики викладання синтаксису відповідно до сучасних освітніх

орієнтирів є важливою умовою підвищення якості мовної освіти та підготовки конкурентоспроможних фахівців на ринку праці. Вивчення синтаксису української мови у закладах вищої освіти є одним із основних етапів формування фахових компетентностей філологів, журналістів, перекладачів та інших спеціалістів, чия діяльність пов'язана з гуманітарним напрямком і словом зокрема. Цей процес поглиблює знання здобувачів про будову словосполучень і речень, взаємозв'язків між словами, а також про засоби вираження думки. Основною метою вивчення синтаксису є формування системного розуміння мови як цілісного явища.

Узагальнено, що вивчення синтаксису у закладах вищої освіти – це складний процес, який формує не лише лінгвістичні уміння й навички здобувачів – майбутніх фахівців, а й загальнокультурну компетентність студента, його здатність до ґрунтовного осмислення мовних явищ та їх ефективного використання.

Ключові слова: синтаксис української мови, заклади вищої освіти, компетентнісний підхід, методика викладання, синтаксичний розбір, комунікативна компетентність.

Svystun Nina Oleksandrivna Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0003-0398-8803>

Babii Iryna Mykhailivna Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil <https://orcid.org/0000-0002-1568-7920>

Zavarynska Iryna Fedorivna Candidate of Philological Sciences, Associate Professor, Ternopil Volodymyr Hnatiuk National Pedagogical University, Ternopil, <https://orcid.org/0000-0002-1343-3505>

STUDYING THE SYNTAX OF MODERN UKRAINIAN IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS IN THE CONTEXT OF CONTEMPORARY APPROACHES AND EMERGING EDUCATIONAL GUIDELINES

Abstract. The article examines the specifics of studying the syntax of the Ukrainian language in higher education in the context of modern educational guidelines, resulting from the reform of the education system, the implementation of a competency-based approach, and the need to integrate national and European standards of education. The emphasis is placed on the role of syntax as a

fundamental branch of linguistics, knowledge of which contributes to the development of professional linguistic and communicative competence of future specialists. The article outlines key trends in teaching syntax: combining the traditional scientific basis with innovative pedagogical technologies, the use of interactive teaching methods, the development of critical thinking, and the ability to apply syntactic knowledge in practical activities. Special attention is devoted to issues of interdisciplinary integration, the digitalization of the educational process, and the creation of electronic educational resources that enhance the efficiency of learning. The study of syntax in higher education should not be confined solely to theoretical aspects but should foster the formation of skills to analyze linguistic phenomena, construct different types of utterances, perform syntactic analysis, improve academic writing, and develop public communication skills. Updating the methodology of teaching syntax in accordance with modern educational guidelines is an essential condition for improving the quality of language education and preparing competitive specialists for the labor market.

The study of the syntax of the Ukrainian language in higher education institutions is one of the main stages in the formation of professional competencies of philologists, journalists, translators and other specialists whose activities are related to the humanitarian direction and the word in particular. This process deepens the knowledge of applicants about the structure of word combinations and sentences, the relationships between words, as well as about the means of expressing thought. The main goal of studying syntax is to form a systematic understanding of language as a holistic phenomenon. It is generalized that the study of syntax in higher education institutions is a complex process that forms not only the linguistic skills and abilities of applicants - future specialists, but also the general cultural competence of the student, his ability to thoroughly comprehend linguistic phenomena and their effective use.

Keywords: syntax of the Ukrainian language, higher education institutions, competency-based approach, teaching methodology, syntactic analysis, communicative competence.

Постановка проблеми. Основним завданням в умовах сучасності є модернізація організації освітнього процесу відповідно до європейських орієнтирів. В умовах оновленої освітньої парадигми змінюються пріоритети навчальної діяльності, удосконалюються шляхи та прийоми вивчення структурних рівнів української мови.

Сучасний стан та зміни освітнього простору, оновлення змісту навчання сприяють формуванню висококваліфікованих фахівців. Вивчення синтаксису української мови у закладах вищої освіти є одним із основних етапів формування фахових компетентностей філологів, журналістів,

перекладачів та інших спеціалістів, чия діяльність пов'язана з гуманітарним напрямком і словом зокрема. Цей процес поглиблює знання здобувачів про будову словосполучень і речень, взаємозв'язків між словами, а також про засоби вираження думки.

Основною метою вивчення синтаксису є формування системного розуміння мови як цілісного явища. Синтаксис тісно пов'язаний із лексикою, морфемікою, дериватологією, морфологією.

Серед основних завдань виділяємо такі:

- *систематизація та поглиблення знань* (здобувачі розширюють свої знання про синтаксичні одиниці – від словосполучення до складної синтаксичної конструкції);
- *теоретичне значення* (ознайомлення з різними підходами учених та науковими концепціями, наявними в українській та світовій лінгвістиці);
- *аналітичні навчички* (розвиток уміння робити синтаксичний аналіз реченнєвих структур, визначати типи речень, види і засоби зв'язку в них, функції членів речення);
- *практичне застосування* (оволодіння навичками правильного і стилістично доцільного використання синтаксичних конструкцій у власному мовленні – як усному, так і писемному);
- *культура мовлення* (відчуття мови, здатності до корекції та редагування текстів, уникнення синтаксичних та пунктуаційних помилок).

Курс синтаксису у закладах вищої освіти, як правило, охоплює такі основні розділи:

1. **Словосполучення** – їх ознаки, класифікації за морфологічною природою опорного слова, за видами зв'язку, за будовою та ін.

2. **Прості речення** – вивчаються головні та другорядні члени речення, їхня роль та функції; типи простих речень за метою висловлювання, за інтонацією, за наявністю/відсутністю головних членів (односкладні – двоскладні), за наявністю/відсутністю другорядних членів (поширені – непоширені), за наявністю чи пропущенням ланок змісту (повні – неповні).

3. **Ускладнені речення** – аналізуються засоби ускладнень простих речень: однорідні члени (головні і другорядні); відокремлені члени (лише другорядні); поширені і непоширені звертання; вставні слова, словосполучення і вставлені конструкції.

4. **Складні речення** – складносурядні, складнопідрядні, безсполучникові, засоби зв'язку в них; багатокомпонентні складнопідрядні речення з однорідною/неоднорідною супідрядністю, послідовною та мішаною підрядністю; складні синтаксичні конструкції з різними видами зв'язку.

5. **Пунктуація** – систематичне вивчення правил уживання розділових знаків у різних реченнєвих конструкціях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспектологія сучасного синтаксису різноманітна. Мовознавці виокремлюють формально-синтаксичний, семантико-синтаксичний, комунікативний, функціональний аспекти вивчення синтаксису. Відомими дослідниками у галузі синтаксису є І. Слинько, Н. Гуйванюк, М. Кобилянська, К. Шульжук, І. Вихованець, А. Загнітко, М. Каранська, П. Дудик, Л. Прокопчук, Л. Кадомцева, К. Городенська та ін. Теоретико-методологічні засади навчання синтаксису та пунктуації, інноваційні методи викладання представлені у науково-методологічних розвідках таких лінгводидактів, як: В. Мельничайко, М. Вашуленко, Н. Іваницька, С. Єрмоленко, Н. Ковальчук та ін. [2].

Саме на синтаксичному рівні реалізуються мовні одиниці усіх інших рівнів (фонетичний, лексичний, семантичний, словотвірний, морфологічний, стилістичний). Оволодіння синтаксичним рівнем мовної системи відбивається на якості комунікативних умінь і навичок учнів та безпосередньо впливає на формування національно-мовної особистості в умовах неперервної мовної освіти [4, с. 7].

Метою статті є з'ясування особливостей сучасного підходу до викладання синтаксису української мови у закладах вищої освіти, аналіз тенденцій його оновлення та визначення перспектив удосконалення методики відповідно до сучасних освітніх орієнтирів.

Виклад основного матеріалу. Для сучасного етапу розвитку лінгвістики характерною є посилена увага мовознавців до різноманітних проблем синтаксису, що зумовлено розвитком функціональної та комунікативної лінгвістики, які вимагають нового окреслення окремих явищ синтаксичної будови. У колі цих проблем однією з найважливіших є встановлення взаємозв'язку і взаємовідношення між синтаксичною та семантичною структурами речення, що значною мірою визначається конструктивною роллю предиката у реченні.

Зазначимо, що здобувачі вищої освіти повинні мати глибоку теоретичну базу, оволодіти необхідним понятійним апаратом і вільно застосовувати набуті в процесі вивчення курсу знання при виконанні практичних завдань. Методика вищої школи на сьогодні виробила різні кроки, моделі і прийоми вивчення тієї чи іншої дисципліни. «У процесі оволодіння мовним матеріалом передбачається обов'язкове засвоєння певного кола знань теоретичного характеру і набуття значної кількості умінь і навичок. Уміння включає в себе комплекс знань, прийомів, дій» [3, с. 30].

Пропонуємо у своїй праці розглянути зміст навчальної дисципліни «Сучасна українська літературна мова (синтаксис)», яка вивчається на 4 курсі (VII семестр (просте і ускладнене речення)).

Рекомендовано структурувати курс у вигляді модулів, які послідовно формують загальні та фахові компетентності здобувачів і відповідні програмні результати навчання.

На лекціях акцентуємо увагу на таких основних темах за двома модулями, як: Змістовий модуль 1: **синтаксис як лінгвістична дисципліна** (розглядаємо синтаксис як розділ мовознавства, історію синтаксису української мови; напрями сучасних синтаксичних досліджень; **слово-сполучення як одиниця синтаксису** (опрацьовуємо зі здобувачами основні ознаки словосполучення; підрядні та сурядні словосполучення; класифікацію підрядних словосполучень: за морфологічною природою опорного слова; за характером змістових відношень; за формами синтаксичного зв'язку; за будовою); **речення як основна одиниця синтаксису** (основні ознаки речення; поняття предикативності; граматичні категорії речень; форма і парадигма речень; модальність речень. Здобувачі повинні розуміти речення як трьохаспектну одиницю, де вивчаються: а) формальна організація речення; б) семантична організація речення; в) комунікативна організація речення; традиційне вчення про типи речень; структура простого речення; прості речення за метою висловлювання та інтонацією; односкладність/двоскладність, поширені/непоширені, повні/неповні речення; предикативна основа та інтонаційна завершеність як основні ознаки речення; **підмет і присудок як головні члени простого речення** (даємо здобувачам знання про предикативний центр (підмет і присудок, способи їх вираження; складні випадки аналізу); **другорядні члени речення** (акцентуємо увагу на критеріях визначення другорядних членів речення (означення як другорядний член речення, способи його вираження; узгоджені та неузгоджені означення; прикладка як різновид означення; додаток як другорядний член речення; обставина; складні випадки аналізу другорядних членів; **односкладні речення; неповні речення; слова-речення** (здобувачі отримують знання про види односкладних речень: означено-особові, неозначено-особові, узагальнено-особові, безособові, інфінітивні, номінативні речення; неповні речення; різновиди неповних речень; місце неповних речень серед інших видів простих речень. Змістовий модуль 2: **поняття про просте ускладнене речення** (розглядаємо знаки та різновиди простих ускладнених речень; речення з напівпредикативністю і внутрішньорядними відношеннями. Поняття про сурядні ряди і смислові відношення між ними; **однорідні члени речення** (пропонуємо розглянути однорідні члени речення як компоненти сурядного ряду, їх ознаки; граматичні засоби вираження однорідності; однорідні та неоднорідні означення; узагальнювальні слова в реченнях з однорідними членами; **відокремлені члени речення** (поняття

про відокремлені другорядні члени речення; загальні умови відокремлення членів речення, відокремлені обставини, додатки, уточнювальні члени речення); **речення зі вставними і вставленими конструкціями** (подаємо поняття про вставні компоненти, їх функціонально-семантичні групи; засоби вираження вставних слів та словосполучень; вставні речення; вставлені слова, словосполучення, речення; відмінність між вставними та вставленими конструкціями; **звертання, його граматичний статус** (типи, функції та засоби вираження звертання; речення з кличними комунікатами та їх варіантами; кличні комунікати та їх модифікації; відмінність між звертанням і односкладним вокативним реченням.

На практичних заняттях до кожної теми здобувачі виконують різні види вправ і завдань для закріплення знань, умінь і навичок. Регулярне виконання вправ із синтаксису сприяє розвитку аналітичного мислення, підвищенню мовної грамотності, формуванню комунікативної компетентності.

У сучасній системі освіти наявні різні способи закріплення, узагальнення та перевірки набутих знань. У пріоритеті на сьогодні модульні технології навчання і рейтингові системи контролю й оцінювання знань.

Інтеграція цифрових інструментів у викладання синтаксису відкриває широкі можливості: віртуальні корпуси текстів, платформи для створення інтерактивних вправ, тестів тощо. Викладачі можуть використовувати мультимедійні презентації, навчальні платформи для організації дистанційних і змішаних форматів навчання.

Особливе місце займають освітні платформи, на яких здобувачі мають змогу ознайомитися зі структурою навчальної дисципліни, супровідними документами, критеріями оцінювання, мають змогу виконувати різні типи завдань тощо. Такою є, зокрема, система MOODLE – платформа для навчання, яка надає викладачам та здобувачам різні можливості для комп'ютеризованого навчання, в тому числі дистанційного.

Одним із елементів модульно-рейтингового навчання є різні види самостійної пізнавальної та фахової діяльності здобувачів.

Для організації і проведення самостійної та індивідуальної роботи використовуємо навчально-методичний посібник, в якому вміщено завдання для самостійних робіт, індивідуальні науково-дослідні завдання (ІНДЗ), тести, праці для самостійного опрацювання, перелік запитань для самоконтролю, запитання для підсумкового тестування [1].

Варіанти самостійних робіт містять теоретичні та практичні завдання. Пропоновані самостійні роботи можуть бути підсумковими, заліковими та екзаменаційними. Їх можна застосовувати з метою підготовки до виконання підсумкової екзаменаційної роботи тощо.

Подаємо зразок завдання для самостійної роботи здобувачів:

Варіант 1

1. Охарактеризуйте означення як другорядний член речення. Узгоджені й неузгоджені означення.

2. Із поданих сполук випишіть словосполучення. Які сполуки не є словосполученнями? Умотивуйте свій вибір.

Розмова з батьком, солов'їна пісня, без вас, будуть писати, більш вихований, Рава Руська, красивий Тернопіль, хвилі Дніпра, швидко виконати, підійти ближче, заспівати пісню, букет троянд, кава з молоком, газети і журнали, періодичне видання, чітка відповідь, спагеті по-міланськи.

3. Підкресліть головні члени речення, вкажіть їх типи та способи вираження.

1. Спочиває степ, набирається прохолоди після денної співучої спеки (О. Гончар). 2. Два хитрих мудрого не переважають (Нар. творчість). 3. Світ незбагнений здалеку і зблизька (Л. Костенко). 4. Микола з Нимидорою склали два полукіпки жита і повернулися в село (І. Нечуй-Левицький). 5. Сім'я сіла вечеряти. 6. Батько зупинився перепочити.

4. У наведених реченнях підкресліть означення, вкажіть їх вид (узгоджені чи неузгоджені).

1. Маленька, ніжна, тендітна берізка журилася за вікном (Н. Шаст). 2. Слово батька – найвагоміше (Нар. мудрість). 3. Прийшов чоловік у чорному плащі та сивому кашкеті (А. Завальська). 4. Будинок праворуч був найвищим. 5. Красива висока жінка з каштановим волоссям увійшла до зали (Н. Шаст).

5. Знайдіть у запропонованих реченнях головні члени. Укажіть типи односкладних речень.

1. Вареників сметаною не зіпсуєш (Нар. творчість). 2. Шилом моря не нагрієш (Нар. творчість). 3. Вечір. 4. Сильний дощ. 5. Люблю! Як в перший раз люблю... (О. Гончар). 5. Хворого морозило. 6. Люблю осінь. 7. Стріляти! 8. До Кракова під'їжджали вночі. 9. Ходімте в сад. (Л. Костенко). 10. Без праці немає щастя (Нар. мудрість).

6. Виконайте синтаксичний аналіз наведених речень.

1. Життя прожити – не поле перейти (Нар. творчість).

2. В квітневий сад розчинено вікно (Л. Костенко).

Важливою складовою сучасного освітнього процесу у вищих навчальних закладах є виконання індивідуальних науково-дослідних завдань (ІНДЗ).

Виконання індивідуальних завдань здійснюється здобувачами за варіантами, включає опрацювання наукових праць із проблем синтаксису та погляди вчених на різні питання цієї науки [посилання на посібник]. Наведемо зразки варіантів завдань із синтаксису, які даємо здобувачам як індивідуальні науково-дослідні завдання:

Варіант 1

1. Написати твір-роздум на тему:

Слово Шевченкове й Франкове, художні шедеври нашої класики хай стануть для нас взірцем і мірилом (О. Гончар).

2. Підкреслити предикативні центри у реченнях у цьому творі, установити типи головних членів.

3. Виписати з художнього тексту 5 односкладних речень різних видів та виконати їх синтаксичний аналіз (художній твір на вибір).

4. Виписати з художнього тексту 5 неповних речень, установіть їх тип (художній твір на вибір).

Варіант 2

1. Напишіть твір-роздум на тему:

Людина сильна силою свого народу (Л. Силенко).

2. Підкресліть та визначте засоби ускладнення простих речень у складеному творі.

3. Випишіть із художнього тексту 5 речень, ускладнених відокремленими обставинами. Виконайте синтаксичний аналіз цих речень.

4. Охарактеризуйте умови відокремлення однорідних означень.

Тестування як об'єктивна й ефективна форма контролю активно застосовується у закладах вищої освіти. Наведемо зразки тестів, які подаємо здобувачам:

У котрому реченні правильно поставлено розділові знаки?

а) *Як любив ти і гори, й поля, синь озер; всю свою Батьківщину (П. Тичина).*

б) *Все навколо: дерева, птахи, люди, сповнене весняної, пружної, нестримної сили (В. Собко).*

в) *У густій мряці, білій, як молоко, все пропадало – гори, небо, ліси, пастухи (М. Коцюбинський).*

г) *В небі, попід хмарами, лине перелітне птаство: качки, чайки, журавлі (О. Довженко).*

У котрому рядку наведено ускладнене речення?

- а) *І Всесвіт цей – акваріум планет (Л. Костенко).*
- б) *Підлість послідовна, як геометрія, – вибирає найчесніших (Л. Костенко).*
- в) *Над присмерком смерек – усіх печалей білі епілоги (Л. Костенко).*
- г) *Дорогий мій, сонячний, озвися! (Л. Костенко).*

Установіть, чим ускладнене речення.

Там, далеко, на Вкраїні, сяє сонечко ясне (П. Грабовський).

- а) однорідними членами;
- б) відокремленими членами;
- в) уточнювальними членами;
- г) вставними словами.

У котрому рядку є речення зі вставленою конструкцією?

- а) *А колись, – я вам говорю це цілком серйозно, – і ми були молоді! (О. Вишня).*
- б) *Який він був, я вже не пам'ятаю (Л. Костенко).*
- в) *В Дніпрі купається Кунава. Мені ще рочків, може, три (Л. Костенко).*
- г) *Душа полів, ти пам'ятаєш стерні? (Л. Костенко).*

У котрому рядку є речення з відокремленим додатком?

- а) *Гримотить над світом люта битва за твоє життя, твої права (В. Симоненко).*
- б) *Ой не крийся, природо, не крийся, що ти в тузі за літом, у тузі (П. Тичина).*
- в) *Як тебе починала співати, в мене очі горіли, мов жар (Леся Українка).*
- г) *На його дворі, замість похилої хатини, стояв великий будинок (П. Мирний).*

Одним із завдань, які виконують студенти і на лабораторних заняттях, і вдома, є виконання повного синтаксичного аналізу речень. Наведені схеми синтаксичного аналізу речень допоможуть здобувачам правильно, логічно та послідовно виконувати розбір.

Схема синтаксичного аналізу простого речення

1. Аналізоване речення. Вказати, що речення просте.
2. Тип речення за метою висловлювання – розповідне, питальне, спонукальне, бажальне.

3. За інтонацією (емоційно-експресивним забарвленням) – окличне, неокличне.

4. Тільки для розповідних за характером предикативних відношень – стверджувальне, заперечне (частково- чи загальнозаперечне).

5. За наявністю головних членів – двоскладне, односкладне. Якщо речення односкладне, визначити його структурно-семантичний тип (означено-особове, неозначено-особове, узагальнено-особове, безособове, інфінітивне, номінативне, вокативне, генітивне).

6. За наявністю другорядних членів – поширене, непоширене.

7. За повнотою – повне, неповне.

8. За ускладнювальними компонентами – неускладнене, ускладнене. Якщо речення ускладнене, вказати засіб ускладнення (однорідні члени речення, відокремлені члени речення, звертання, вставні та вставлені конструкції).

9. Розібрати речення за членами речення.

10. Аналіз головних членів речення. Вказати тип підмета, тип присудка і якими частинами мови вони виражені.

11. Аналіз другорядних членів – група підмета (якщо є), група присудка (якщо є). Виділити усі наявні другорядні члени, вказати їх вид і якою частиною мови виражені.

12. Пояснити розділові знаки у реченні (якщо є).

Для узагальнення набутих теоретичних знань здобувачам пропонуємо запитання для перевірки, наприклад:

1. Що вивчає синтаксис як розділ науки про мову? Як визначають предмет синтаксису представники різних напрямів у мовознавстві?

2. Яка синтаксична одиниця називається словосполученням?

3. Які основні ознаки словосполучення? Які сполуки слів не належать до словосполучень?

4. Що таке предикативність?

5. Які основні ознаки речення?

6. На які типи поділяються речення за метою висловлювання?

7. На які типи поділяються речення за інтонацією?

8. Як поділяються речення за будовою?

9. Які речення називаються простими? Проілюструйте власними прикладами.

10. Із чого складається предикативний центр речення?

У процесі вивчення дисципліни «Сучасна українська літературна мова (синтаксис)» використовуються такі засоби оцінювання та методи демонстрування результатів навчання:

- інтерактивні лекції;

- робота в мережі Інтернет на платформі MOODLE;
- тренувальні вправи;
- вирішення проблемних завдань;
- робота з текстами;
- евристична бесіда;
- пояснення викладача;
- робота з навчальною і довідковою літературою;
- методи за логікою викладу змісту навчального матеріалу: аналіз, узагальнення, систематизація; методи інтерактивного навчання, рефлексивні вправи.

Використовуються такі форми контролю:

- поточне оцінювання за змістовим модулем, за виконання тестових завдань;
- оцінювання знань, умінь і навичок з кожної теми на основі виконання вправ, самостійних та контрольних робіт, оцінювання індивідуальних науково-дослідних завдань;
- екзамен.

Із проблематики навчальної дисципліни передбачено також оцінювання за види неформальної освіти (тренінги, майстер-класи, семінари, вебінари, платформи дистанційного навчання). Кількість балів встановлює комісія на основі представлених здобувачами документів, складається протокол. Здійснюється перезарахування окремих тем, модулів, цілого курсу тощо.

Висновки. Отже, синтаксис є одним із найважливіших розділів курсу сучасної української літературної мови. Різні підходи до вивчення синтаксису уможливають аналіз синтаксичних одиниць в усіх аспектах їх вияву. Структура, обсяг та зміст лекційних, практичних занять, самостійної роботи, виконання індивідуально-дослідних наукових завдань з курсу синтаксису змінюються та удосконалюються з огляду на підготовку висококваліфікованих учителів-словесників у контексті сучасних європейських орієнтирів.

Загалом вивчення синтаксису у закладах вищої освіти – це складний процес, який формує не лише лінгвістичні уміння й навички здобувачів – майбутніх фахівців, а й загальнокультурну компетентність студента, його здатність до ґрунтовного осмислення мовних явищ та їх ефективного використання.

Література:

1. Бабій І. М., Свистун Н. О. Синтаксис сучасної української мови: самостійна та індивідуальна робота. Словосполучення. Просте речення. Просте ускладнене речення: навчальний посібник. Тернопіль : Навчальна книга – Богдан, 2014. 192 с.

2. Бабій І. М., Свистун Н. О. Теоретико-методичні засади навчання синтаксису і пунктуації української мови у вищій школі в контексті сучасних європейських орієнтирів. *Підготовка вчителя філолога у педагогічному вищому навчальному закладі: монографія* / за ред. В. Мельничайка, Л. Струганець. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2017. С. 51-75.

3. Мельничайко В. Я., Пентиліук М. І., Рожило Л. П. Удосконалення змісту і методів навчання української мови. Київ: Рад. шк., 1982. 216 с.

4. Сидоренко В. Формування синтаксичної компетентності учнів засобами технології кооперативного навчання. *Українська мова і література в школі*. 2015. № 2. С. 7-15.

References:

1. Babii, I. M. & Svystun, N. O. (2014). *Syntaksys suchasnoi ukrainskoi movy: samostiina ta indyvidualna robota. Slovospoluchennia. Proste rechennia. Proste uskladnene rechennia. [Syntax of the modern Ukrainian language: independent and individual work. Phrase combinations. Simple sentence. Simple complex sentence]*. Ternopil: Navchalna knyha – Bohdan [in Ukrainian].

2. Babii, I. M. & Svystun, N. O. (2017). *Teoretyko-metodychni zasady navchannia syntaksysu i punktuatsii ukrainskoi movy u vyshchii shkoli v konteksti suchasnykh yevropeyskykh oriientyryv [Theoretical and methodological principles of teaching syntax and punctuation of the Ukrainian language in higher education in the context of modern European guidelines]*. *Pidhotovka vchytelia filoloha u pedahohichnomu vyshchomu navchalnomu zakladi – Training of a philologist teacher at a pedagogical higher educational institution (pp.51-75)*. Ternopil: Osadtsa Y. V. [in Ukrainian].

3. Melnychenko, V. Ya., Pentyliuk, M. I. & Rozhylo, L. P. (1982). *Udoskonalennia zmistu i metodiv navchannia ukrainskoi movy. [Improving the content and methods of teaching the Ukrainian language]* Kyiv: Rad.shk. [in Ukrainian].

4. Sydorenko, V. *Formuvannia syntaksychnoi kompetentnosti uchniv zasobamy tekhnolohii kooperatyvnoho navchannia. [Formation of students' syntactic competence using cooperative learning technology]*. *Ukrainska mova i literatura v shkoli – Ukrainian language and literature at school*, 2, 7-15 [in Ukrainian].